

Bijlagen bij Technische knoppennotitie

Bijlage 1, Feiten.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

In onderstaand overzicht worden een serie feiten op rij gezet rond reconstructie en veehouderij. Het bestand Bestand Veehouderijbedrijven (BVB) waarop een deel van de gegevens is gebaseerd is een dynamisch bestand. Bijna dagelijks worden door de gemeenten nieuwe vergunningen ingevoerd, bestaande vergunningen gewijzigd en vergunningen ingetrokken. Het aantal bedrijven in de diverse tabellen is dan ook aan (beperkte) verandering onderhevig. Op 1 maart 2010 zal een nieuwe stand van zaken worden gemaakt op basis van de op die peildatum doorgevoerde wijzigingen.

Uitgangspunten voor indeling van de bedrijven:

Pluimvee = kippen, kalkoenen, eenden, parelhoenders en struisvogels

Intensieve dieren = varkens, pluimvee, geiten, nertsen, vleesrunderen en konijnen

Extensieve dieren = melkkoeien, paarden en schapen (melkkoeien schuift langzamerhand naar intensief).

Het totaal aantal nge op een bedrijf is minimaal 2,5 nge (mits anders vermeld). NGE is Nederlandse Grootte Eenheid, een methode om de economisch omvang van bedrijven vast te stellen aan onder het aantal gehouden dieren. Elke 2 jaar wordt de omvang van een nge opnieuw vastgesteld aan de hand van de economische ontwikkelingen.

Voor een voorbeeld van aantallen dieren zie onderstaande tabel.

Diersoort	2,5 nge	10 nge
Vleesvarkens	56	225
Zeugen	10	38
Leghennen	950	3800
Melkgeiten	23	92

Bedrijven uit zowel de reconstructiegebieden als de revitaliseringsgebieden zijn meegenomen in de berekeningen (mits anders vermeld).

*Intensief bedrijf*¹ = bedrijf dat 100% intensieve dieren heeft

*Intensief bedrijf met extensieve neventak*¹ = bedrijf dat 60% tot 100% intensieve dieren heeft

*Gemengd bedrijf*¹ = bedrijf dat 40% tot 60% intensieve dieren heeft

*Extensief bedrijf met intensieve neventak*¹ = bedrijf dat 60% tot 100% extensieve dieren heeft

*Extensief bedrijf*¹ = bedrijf dat 100% extensieve dieren heeft

Bij het opstellen van de reconstructieplannen is voor een maximale omvang van een bedrijf uitgegaan van:

- 750 zeugen gesloten (= 188 kraamzeugen, 563 gust/dragende zeugen, 2.700 gespeende biggen en 5.250 vleesvarkens/opfokzeugen)
- 200.000 vleeskuikens gehouden op grondhuisvesting

¹ Gegevens zijn berekend aan de hand van het aantal nge

Oppervlakte Zonering Reconstructiegebied (zonder West-Brabant):

Extensiveringsgebied: rond 205.000 hectare (inclusief de natuurgebieden zelf, zonder steden en dorpen).

Verwevingsgebied: rond 88.000 hectare.

Landbouwontwikkelingsgebied: rond 14.000 hectare.

Maximale bouwblokken:

Maximale bouwblokken in de LOG's, het uitbreiden van bouwblokken is toegestaan tot:

- een maximum van 2,5 hectaren voorzover het betreft het LOG Dongen- Kaatsheuvel en de LOG's in het reconstructieplan de Meierij en het reconstructieplan de Baronie;
- een maximum van 3 hectaren voorzover het betreft de LOG's in de reconstructieplannen Boven-Dommel, Beerze-Reusel, Meierij, Peel en Peel en Maas.
- een maximum van 3,5 hectaren voorzover het betreft LOG's in het reconstructieplan Maas en Meierij.

Nieuwvestiging:

Nieuwvestiging is niet toegestaan in de LOG's in het reconstructiegebied Maas en Meierij en verder in de drie geheel secundaire LOG's (Schaijk en Reek, Beers-West en Maaijerheide) en het LOG De Reit (Rijtven) en in het LOG Strijdhoven (besluit gemeenteraad Oirschot).

Voor andere gebieden zijn maximum aantal nieuwvestigingen in het reconstructieplan opgenomen, in een aantal gevallen totaal per gebied en een aantal gevallen per LOG.

Voorbeeld De Peel, totaal maximaal 18 nieuwvestigingen:

Waarvan De Rips 5, Someren-Heide 3, Mariahout 2, Deurne-Oost 4, Elsendorp 4

In totaal zijn er maximaal 170 nieuwvestigingen mogelijk in alle LOG's tesamen in het hele reconstructiegebied.

Bouwblokmogelijkheden:

2 ha netto en 0,5 ha groen = 2,5 ha bouwblok

Uitgangspunt zuinig ruimte gebruik en bouwen in 1 laag. Alle voorzieningen (woonhuis, erfverharding, voer- en mestopslag) worden op het bouwblok gesitueerd.

Zeugen:

1500 zeugen gesloten (dus 376 kraamzeugen, 1.126 guste/dragende zeugen, 5.400 gespeende biggen, 10.500 vleesvarkens/opfokzeugen). Door het bouwen in twee of nog meer lagen kunnen er meer dieren worden gehouden.

Vleeskuikens:

400.000 uitgaande van grondhuisvesting, bij etage-stallen; die ook voldoen aan alle milieu-, welzijn- en gezondheidseisen kan 3 à 4 keer zoveel dieren worden gehouden.

1 ha netto en 0,5 ha groen = 1,5 ha bouwblok

Uitgangspunt zuinig ruimte gebruik en bouwen in 1 laag. Alle voorzieningen (woonhuis, erfverharding, voer- en mestopslag) worden op het bouwblok gesitueerd.

Zeugen:

750 zeugen gesloten (dus 188 kraamzeugen, 563 guste/dragende zeugen, 2.700 gespeende biggen, 5.250 vleesvarkens/opfokzeugen). Door het bouwen in twee of nog meer lagen kunnen er meer dieren worden gehouden.

Vleeskuikens:

200.000 uitgaande van grondhuisvesting, bij etage-stallen; die ook voldoen aan alle milieu-, welzijn- en gezondheidseisen kan 3 à 4 keer zoveel dieren worden gehouden.

Aantal bedrijven:

Op basis van de definities aan het begin is hieronder het aantal bedrijven in de verschillende zones aangegeven. Bedrijven met in totaal <2,5 nge zijn niet meegerekend in de gegevens

Landbouwontwikkelingsgebied

Tabel 1: Aantal bedrijven verdeeld naar intensief/gemengd/extensief in het LOG

Zonering	Intensieve bedrijven	Intensieve bedrijven met een extensieve neventak	Gemengde bedrijven	Extensieve bedrijven met een intensieve neventak	Extensieve bedrijven	Totaal	Percentage
LOG	426	178	43	192	294	1.133	9,7%
Percentage	37,6%	15,7%	3,8%	16,9%	25,9%		

Totaal aantal bedrijven¹: 1.133

Totaal aantal IV-bedrijven: 604

Verwevingsgebied

Tabel 2: Aantal bedrijven verdeeld naar intensief/gemengd/extensief in de verweving

Zonering	Intensieve bedrijven	Intensieve bedrijven met een extensieve neventak	Gemengde bedrijven	Extensieve bedrijven met een intensieve neventak	Extensieve bedrijven	Totaal	Percentage
Verweving	1.569	783	164	1.028	1.560	5.104	43,7%
Percentage	30,7%	15,3%	3,2%	20,1%	30,6%		

Totaal aantal bedrijven: 5.104

Totaal aantal IV-bedrijven: 2.352

Extensiveringsgebieden

Tabel 3: Aantal bedrijven verdeeld naar intensief/gemengd/extensief in de extensivering

Zonering	Intensieve bedrijven	Intensieve bedrijven met een extensieve neventak	Gemengde bedrijven	Extensieve bedrijven met een intensieve neventak	Extensieve bedrijven	Totaal	Percentage
Ext. natuur	302	131	46	380	709	1.568	13,4%
Ext. Overig	444	250	73	443	764	1.974	16,9%
Stedelijk	101	40	14	165	328	648	5,6%
Totaal	847	421	133	988	1.801	4.190	35,9%
Percentage	20,2%	10,0%	3,2%	23,6%	43,0%		

Totaal aantal bedrijven: 4.190

Totaal aantal IV-bedrijven: 1.268

Groei/afname van bedrijven met IV in extensiveringsgebied.

Groei (in nge)	Aantal bedrijven
Geen wijzigingen	1.581

Groei (in nge)	Aantal bedrijven
0-10	62
10-50	75
50-100	34
>100	33
Totaal	204

Afname (in nge)	Aantal bedrijven
0 tot -10	228
-10 tot -50	231
-50 tot -100	95
> -100	48
Totaal	602

Bovenstaande gegevens geven de groei en afname (in nge) weer van bedrijven die intensieve dieren houden en in een extensiveringsgebied (natuur/overig/stedelijk) liggen. De peildatums zijn 1 januari 2005 en 1 januari 2010. Bij de groei/afname is alleen het aantal NGE van de intensieve dieren meegenomen. In totaal zijn er 2.387 bedrijven met intensieve dieren, waarvan op 1.581 bedrijven geen wijzigingen zijn doorgevoerd in de periode 2005-2010. In de gegevens zijn alleen de bedrijven opgenomen die >2,5 nge aan intensieve dieren hebben. Op 204 bedrijven heeft een groei plaatsgevonden en op 602 bedrijven een afname. De verschillende klassen geven aan hoeveel de IV-tak van de bedrijven zijn gegroeid/afgenomen. De grootste toename is 546 en de grootste afname is 515.

Aantal nieuwe niet voor 2005 vergunde bedrijven	33
Aantal stoppers	414

Na 2005 zijn 33 bedrijven intensieve dieren gaan houden en op 414 bedrijven zijn de intensieve dieren verdwenen. De nieuwe niet voor 2005 vergunde bedrijven zitten tussen een range van 2,5 nge tot 546 nge aan intensieve dieren en de stoppers hadden tussen de 2,5 nge en 515 nge intensieve dieren.

Groei/afname van bedrijven met IV in verwevingsgebied.

Groei

Groei (in nge)	Aantal bedrijven
0-10	202
10-50	429
50-100	352
>100	437
Totaal	1420

Krimp

Afname (in nge)	Aantal bedrijven
0-10	192
10-50	353
50-100	199
>100	121
Totaal	865

	Aantal bedrijven
Geen wijzigingen	3787

Bovenstaande tabellen geven de groei en de krimp (met daarbij de omvang daarvan in nge) weer in het verwevingsgebied. De peildatums zijn 1 januari 2005 en 1 januari 2010.

Ontwikkeling in economische omvang.

Tabel 4 Toe- en afname van de economische omvang (NGE) per plangebied en zonerings in 2008.

Plangebied	Ext. natuur	Ext. overig	Verweving	LOG	Stedelijk	Niet aangewezen	Totaal
Boven-Dommel	-149	-43	-201	726	-2	nvt	331
Brabantse Delta	0	nvt	nvt	nvt	0	713	713
De Baronie	-141	-96	92	554	29	nvt	439
De Meierij	-67	-524	-323	6	-94	nvt	-1.001
De Peel	156	-18	688	1.727	-16	nvt	2.536
Kempenland	-54	192	158	1.598	-188	nvt	1.706
Maas & Meierij	-153	319	125	319	-67	nvt	544
Peel & Maas	-133	-247	1.278	1.164	-36	nvt	2.026
Wijde Biesbosch	0	nvt	nvt	nvt	-120	-36	-156
Totaal	-541	-416	1.817	6.094	-494	676	7.137

Vergunde Megalocaties:

In heel Brabant zijn (november 2009) ongeveer 165 vergunde megalocaties. Ruim 30 meer dan in mei 2009. De grootste groei het laatste half jaar zit in de melkveebedrijven.

Door officiële instanties, zoals Raad Landelijk Gebied, wordt de grens gelegd op 500 NGE. Een andere grens die aangehouden wordt is 300 nge komend uit een rapport van Alterra (Gies et al., 2007).

Een nge is een maat voor de economische omvang van een agrarisch bedrijf. Een megabedrijf omvat ongeveer:

- 370 stuks melkvee met 320 stuks jongvee of;
- 705 zeugen op een gesloten bedrijf of;
- 11.500 vleesvarkens of;
- 190.000 leghennen of;
- 375.000 vleeskuikens of;
- 340 paarden of;
- 4200 melkgeiten met 2100 lammeren of
- 9000 nertsen.

Deze bedrijven passen ruim op de 3 tot 3,5 hectare die als maximum voor LOG's zijn aangegeven.

In Brabant zijn rond de 12.000 veehouderijen.

Met zo'n 1000 megalokaties kan de gehele Brabantse intensieve veehouderij worden gehuisvest.

Ruimte in Brabant.

Op basis van het aantal lokaties in LOG en verweving, het aantal stoppende bedrijven (zie onder AMvB hieronder), en de mogelijkheden per bouwblok is er voldoende ruimte in Brabant om de nu aanwezige veestapel op de beste lokaties te huisvesten.

AMvB huisvesting (ammoniak) en welzijnseisen.

In Noord-Brabant zijn er ongeveer 4.710 bedrijven (lokaties) die uiterlijk per 1 januari 2013 moeten gaan voldoen aan de AMvB huisvesting. Dit zijn alle bedrijven, inclusief IPPC-bedrijven en bedrijven die pas per 1 januari 2013 moeten voldoen. Van deze bedrijven hebben 1.037 bedrijven een vergunning conform de AMvB huisvesting, hierbij is rekening gehouden met intern salderen.

Daarnaast moeten de bedrijven aan welzijnseisen voldoen. Voldoen aan de AMvB betekent technische maatregelen, voldoen aan de welzijnseisen betekent meer oppervlakte per dier en daardoor dus staluitbreiding. De combinatie van beide eisen zal voor een groot deel van de bedrijven de aanleiding zijn om te stoppen (meer dan de helft: recente Rabo en LEI-rapporten)

Rond 80% van de IV-bedrijven voldoet nog niet aan de AMvB.

Gemengde bedrijven (varkens & pluimvee)

Een gemengd bedrijf heeft minimaal 2,5 nge varken én minimaal 2,5 nge pluimvee.

Er zijn nu in Noord-Brabant 82 bedrijven met zowel varkens als pluimvee.

In 2000 waren dat er nog 170. De bedrijven nu zijn gemiddeld wel groter.

Afstanden tussen bedrijven

De GGD geeft in haar factsheet een afstand van 1 kilometer tussen bedrijven aan in verband met te nemen maatregelen tijdens een uitbraak van een ziekte. Bedrijven binnen een kilometer moeten worden geruimd. Hieronder wordt aangegeven hoe nu de situatie nu Brabant is.

45 % van de pluimveebedrijven ligt binnen een afstand van 500 meter van een ander pluimveebedrijf.

40 % van de pluimveebedrijven ligt binnen een afstand van 250 meter van een varkensbedrijf.

50 % van de varkensbedrijven ligt binnen 1000 meter van een pluimveebedrijf.

50 % van de IV-bedrijven ligt binnen een afstand van 500 meter van een ander IV-bedrijf.

Knelpuntbedrijven

Voor Natura 2000 zijn er 42 bedrijven die een depositie van meer dan 200 mol op een habitatrictlijn gebied. Deze gelden als knelpunt.

Bij de eerste inzoomactie voor fijnstof zijn er 31 knelpunten naar voren gekomen.

Familiebedrijf:

Bedrijfsomvang (rapport RDA 2008) van een familiebedrijf in cijfers: Ca 2.000 vleesvarkens of 300 fokvarkens of 60.000 vleeskuikens of 25.000 leghennen, gerund door de ondernemer, een meewerkende partner en eventueel één personeelslid in loondienst (schuift momenteel naar 1 tot 2 personeelsleden).

De omvang van een familiebedrijf is wel schuivend in de tijd. 50, 25 jaar geleden of nu is een heel verschil.

Vrachtwagens:

Bij een bedrijf van 750 zeugen gesloten (is een bedrijf met 750 zeugen met daarbij behorende vleesvarkens (5200) en biggen) komen per jaar 800 vrachtwagens (voor aanvoer voer, afvoer mest, afvoer vleesvarkens, enzovoorts). Per week betekent dit gemiddeld 15 vrachtwagens

Lege vergunningen:

Naar schatting zijn er wel zo'n 500 tot 600 lege vergunningen in het extensiveringsgebied in te trekken. Dit is een forse bijdrage aan de afwaartse beweging, het leegmaken van het extensiveringsgebied van de intensieve veehouderij.

Bijlage 2. Omvang aantal dierhouderijen in Brabant.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

Plafond varkens en kippen

Al geruime tijd is in Nederland een systeem waarbij voor het aantal varkens en kippen een zogenaamd plafond is voor het aantal dieren. Dit worden “dierrechten” genoemd: het aantal dieren waar een veehouder recht op heeft. Deze rechten zijn vrij verhandelbaar en worden geregistreerd door een bureau in Assen onder toezicht van het ministerie van LNV.

Het is een vrij ingewikkeld stelsel. Bij varkens bijvoorbeeld wordt een onderscheid gemaakt naar vleesvarkens en zeugen en dit moet onderling verrekend worden. Het is een landelijk plafond. Tot voor kort was er bij varkens een regionale scheiding tussen Noord- en Zuid-Nederland (Noord Brabant en Limburg). Dit regionale plafond, de compartimentering, is per 1-1-2008 vervallen.

Landelijk geldt er een maximum voor de mestproductie, uitgedrukt in de mineralen fosfaat en stikstof. Dat geldt voor alle diersoorten die onder de Meststoffenwet vallen zoals varkens, pluimvee, geiten, schapen, paarden, nertsen etc. Dit is een harde afspraak naar de EU.

In tabel 1 is aangegeven wat het aantal dierrechten is op jaarbasis. Het aantal varkens en kippen is in de afgelopen jaren verminderd. Dat komt omdat er opkoopregelingen zijn geweest waarbij de overheid rechten inkocht die vervolgens niet meer op de markt kwamen. Onder andere met de Ruimte voor Ruimte regeling waarbij verkochte dierrechten gebruikt konden worden om een woning langs een dorpsrand te bouwen. In 1997 was het aantal varkens en kippen op het maximum. Landelijk is het aantal varkensrechten afgenomen met 19% en de kippenrechten met 15%. In Noord-Brabant is het aantal varkens- en kippenrechten afgenomen met respectievelijk 15% en 10%.

tabel 1: Ontwikkeling aantal dierrechten (x 1.000), bron CBS.

Varkensrechten (x 1.000)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Totaal	10.844	10.584	10.356	9.544	9.453	9.222	8.861	8.839	8.840	8.839	8.841
Noord-Brabant	4.613	4.496	4.413	4.045	4.024	3.902	3.694	3.727	3.719	3.767	3.946
Pluimveerechten (x 1.000)											
Totaal	-	-	-	24.653	22.689	22.489	21.907	20.993	20.990	20.985	21.021
Noord-Brabant	-	-	-	19.615	19.198	18.662	17.294	17.364	17.477	17.808	17.756

Invloed verdwijnen regionale compartimentering

In tabel 2 is aangegeven wat het effect is van het wegvallen van de compartimentering op het aantal varkens- en kippenrechten in Noord-Brabant. Hieruit blijkt dat in ruim anderhalf jaar tijd de pluimveestapel vrijwel gelijk is gebleven maar dat de varkensstapel met bijna 6% is toegenomen. Het LEI had in 2005 in opdracht van de provincie Noord-Brabant geraamd dat in een periode van 10 jaar vanaf 2008 de varkensstapel met 5% á 6% zou toenemen. Die groei is in minder dan twee jaar bereikt.

tabel 2: dierrechten in Noord Brabant na afschaffing compartimentering

	01-01-2008	01-10-2009	Vershil
Varkensrechten	3.767.172	3.989.536	+ 5,9%
Pluimveerechten	17.807.680	17.752.896	- 0,3%

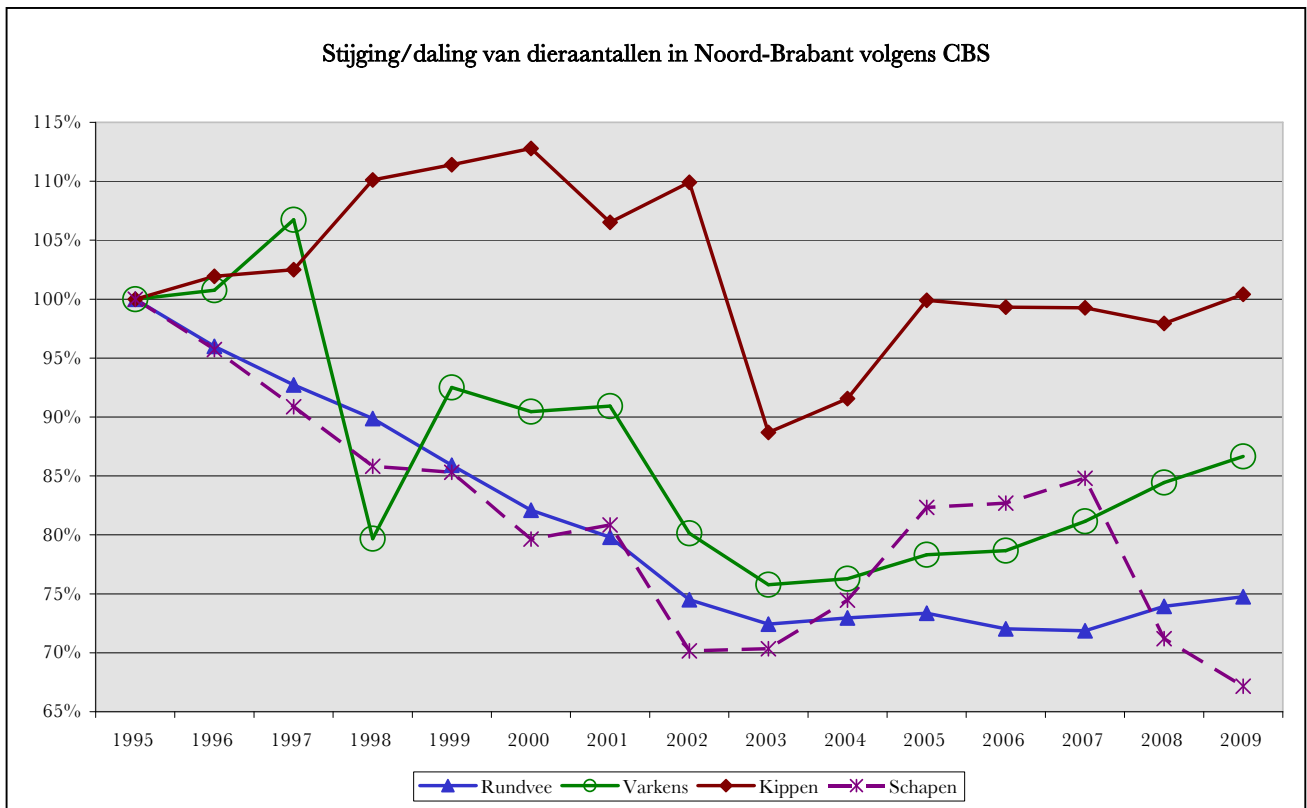
Het werkelijke aantal varkens en kippen in Noord-Brabant.

Het bezit van een aantal dierrechten komt vrijwel nooit overeen met het daadwerkelijke aantal dieren dat wordt gehouden. Afhankelijk van de prijzen van aankoop van voer en verkoop van dieren bepaalt de veehouderij uit kostenoverwegingen of hij alle dierrechten benut of dat hij minder dieren houdt dan waar hij recht op heeft. Op dit moment is de benuttinggraad bijna 100% maar enkele jaren geleden lag die rond de 90%. Over het algemeen schommelt de benuttinggraad tussen de 90 en 100%. Duidelijk is dat de werkelijk aanwezige veestapel de afgelopen 15 jaar is afgenomen (tabel 3). Rundvee en schapen zijn fors gedaald. Het aantal varkens neemt de afgelopen jaren in Noord-Brabant toe maar dat komt omdat veehouders hun dierrechten steeds meer aan het benutten zijn (figuur 1). Het werkelijke aantal varkens zal maximaal ca 90% zijn van dat van 15 jaar geleden.

tabel 3: ontwikkelingen bij aanwezige specifieke dieren in Noord-Brabant

	1995	2009	Vershil (%)
Rundvee	882.058	659.414	-25%
Varkens	6.317.456	5.474.871	-13%
Kippen	25.812.972	25.917.994	0%
Schapen	118.414	79.534	-33%
Geiten	29.569	134.627	355%

figuur 1: verloop veestapel volgens CBS

Geiten- en schapenhouderijen in Noord-Brabant.

Aantal geiten

In Noord-Brabant bevinden zich op basis van gegevens van november 2009 197 bedrijven met geiten. Als ondergrens wordt 5 NGE aangehouden, dat zijn circa 45 geiten. Bij hogere aantallen in NGE is er in ieder geval sprake van een bedrijfsmatige aanpak met het doel inkomen te verwerven.

Op basis van vergunde milieuvergunningen is het mogelijk om 260.000 geiten te houden. Op dit moment zijn er 134.000 geiten. Dit geeft aan dat het aantal geiten in de provincie zich nog kan verdubbelen. Of de bouwblokken waar de geiten worden gehouden zijn afgestemd op het maximale aantal te houden geiten, is niet bekend.

In de afgelopen negen jaar steeg het aantal geiten in Nederland jaarlijks met bijna 22.000 dieren, van 178.000 in het jaar 2000 tot 374.000 in 2009. Bijna 300 bedrijven hebben zich gespecialiseerd in het houden van geiten. Op de bedrijven verdubbelde het gemiddeld aantal geiten van 500 in het jaar 2000 naar ruim duizend in het jaar 2009. Ondanks de Q-koorts steeg het aantal geiten in Nederland met 20.000, bijna 6 procent.

In 2009 werd 77 procent van alle geiten gehouden in vier provincies. Noord-Brabant springt er met kop en schouders bovenuit met een aandeel van 36 procent. Tweede is Gelderland met bijna 20 procent. Overijssel neemt 13 procent voor zijn rekening, Limburg herbergt 8 procent.

tabel 1: geitenhouderijen in Noord-Brabant, in NGE. 10 NGE is ongeveer gelijk aan 92 melkgeiten

Economische omvang	Afstand tot de bebouwde kom					Totaal
	<100	100 tot 500	500 tot 1000	1000 tot 2000	>2000	
5-70	14	30	23	9	1	77
70-150	9	23	31	13	2	78
150-350	2	12	14	7	1	36
350-500	0	0	1	2	0	3
>500	0	0	1	2	0	3
Totaal	25	65	70	33	4	197

In tabel 1 is aangegeven wat de afstand is van een geitenbedrijf, uitgedrukt in meters, naar de dichtstbijzijnde bebouwde kom. Als ondergrond is gebruik gemaakt van dezelfde kaart met bebouwde kommen als die is gebruikt voor geurgevoelige objecten bij de reconstructieplannen. Bijna de helft van alle bedrijven ligt minder dan 500 meter van de bebouwde kom. Uit oogpunt van infectiedruk met Q-koorts, kan dit als ongewenst beschouwd worden. Citaat uit brief RIVM van 4-12-2009: *“In Duitsland wordt een afstand van 500 meter tot de woonkern gehanteerd. De epidemiologische bevindingen voor de Nederlandse Q-koortssituatie rechtvaardigen echter eerder een afstand van 2 of zelfs 5 kilometer”*.

Geiten en ruimtelijke ordening

Door de wijze van geiten houden valt een groot deel van de sector onder de intensieve veehouderij. Dat is het geval als de geiten in stallen worden gehouden. Een intensieve veehouderij wordt gezien als een niet-grondgebonden bedrijf. Een niet-grondgebonden bedrijf is een bedrijf waarvan de productie niet in overwegende mate afhankelijk is van het voortbrengend vermogen van onbebouwde grond in de directe omgeving van het bedrijf. Deze definitie wordt gehanteerd in de Interim Structuurvisie en is ook opgenomen in de reconstructieplannen van 2005.

Bij de verdeling van de geitenbedrijven over de drie zones van de integrale zonering van de Reconstructiewet, die mede gericht zijn op sturing geven aan gewenste en ongewenste ontwikkelingen van de intensieve veehouderij, valt op dat 7 bedrijven in stedelijk gebied liggen en 62 in extensiveringsgebied, eenderde van het totaal. Een deel van deze bedrijven is na 2005 opgericht, het

jaar waarin de reconstructieplannen en de zoneringsplannen zijn vastgesteld. Het lijkt niet waarschijnlijk dat het bij al deze bedrijven om biologische geitenbedrijven gaat waarbij sprake is van een grondgebonden bedrijf.

tabel 2: verdeling van geitenbedrijven over zoneringsgebieden

Zoneringsgebied	Aantal bedrijven
Landbouwwontwikkelingsgebied	18
Verwevingsgebied	105
Extensiveringsgebied	62
(Stedelijk gebied)	7

Aantal schapen

Bij schapen ligt de situatie geheel anders dan bij geiten. Uit tabel 3 blijkt dat er meer schapenbedrijven zijn dan geitenbedrijven maar het zijn, op basis vrijwel zonder uitzondering kleine bedrijven. Circa 50-70 NGE kan als een volwaardig bedrijf gezien worden. Bij schapen handelt het vaak om neventakken. Net als bij geiten bevindt bijna de helft van alle bedrijven zich op minder dan 500 meter van een bebouwde kom.

tabel 3: schapenhouderijen in Noord-Brabant, in NGE. 10 NGE is ongeveer gelijk aan 200 schapen

Economische omvang	Afstand tot de bebouwde kom					Totaal
	<100	100-500	500-1000	1000-2000	>2000	
5-70	29	77	74	37	5	222
70-150	1	0	0	1	0	2
150-350	0	0	0	0	0	0
350-500	0	0	0	0	0	0
>500	0	0	0	0	0	0
Totaal	30	77	74	38	5	224

De bacterie *Coxiella burnetii* komt ook voor bij schapen. In Noord-Brabant is één besmet bedrijf gevonden waar melkschapen worden gehouden. Bij melkschapen is het risico het grootst. In Noord-Brabant is slechts een handvol bedrijven actief waar schapen voor de melkproductie worden gehouden.

Bijlage 3.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

Is melkvee- en geitenhouderij intensieve veehouderij?

De ontwikkelingen in de melkvee- en geitenhouderij lijken die van de varkens- en pluimveehouderij te gaan volgen. De grootschaligheid neemt de laatste jaren toe (zie tabel 1). De toename van het aantal megabedrijven is het grootst in de melkveehouderij. Verleende vergunningen bieden nog ruime uitbreidingsmogelijkheden in zowel de geiten- als melkveehouderij. Na een aanvankelijk forse daling van het aantal melkkoeien stijgt dit weer sinds 2007. Quotumverruiming en –afschaffing (2015) leiden waarschijnlijk tot schaalvergroting en toename van dieren. Het percentage ‘geen weidegang’ is tussen 2001 en 2006 gestegen van 11 naar 37%. Waarschijnlijk door stimulering (plus voor weidemelk) is het percentage daarna weer gedaald tot 30% in 2008.

Melkveebedrijven in de 250-meterzone rond de Wav-gebieden kunnen doorgroeien tot 200 stuks melkkoeien en bijbehorend jongvee. Emissiearme technieken voor deze diercategorie zijn er nog weinig.

Tabel 1. Aantal vergunde bedrijven in NB

Omvang in NGE	melkkoeien en jongvee ≤ 2jr (1 NGE ~ 0,83 melkkoe)			geiten (1 NGE ~ 9,2 melkgeiten)		
	01-01-2005	01-01-2010	Vershil	01-01-2005	01-01-2010	Vershil
2,5-30	1.764	1.686	78-	40	50	10
30-75	1.525	1.191	334-	51	43	8-
75-150	2.614	2.077	537-	70	72	2
150-300	715	978	263	19	35	16
300-500	38	99	61	2	4	2
>500	7	26	19	-	3	3
Totaal	6.663	6.057	606-	182	207	25

Door de intensivering vervaagt het verschil tussen grondgebonden en niet-grondgebonden (intensieve veehouderij) bedrijven. Geiten, maar ook koeien op met name grotere bedrijven staan jaarrond op stal.

Definitie grondgebonden bedrijf in de ruimtelijke ordening (Interim Structuurvisie): een agrarisch bedrijf waarvan de productie niet in overwegende mate afhankelijk is van het voortbrengend vermogen van onbebouwde grond in de directe omgeving van het bedrijf. De Raad van State heeft gaat akkoord met deze begripsbepaling (onder andere uitspraak 13-1-2010 over geitenhouderij in Asten; daar werd bijvoorbeeld voor de omschrijving intensieve veehouderij geaccepteerd dat de productie van geitenmelk geheel of overwegend in gebouwen plaatsvindt en dat dit losstaat van het voortbrengend vermogen van de grond). Dit laat zien dat geitenbedrijven en in een aantal gevallen ook melkveebedrijven (met name vanaf de NGE-klasse 150) op basis van dit bovenstaande principe onder de i.v. vallen.

Bijlage 4. Bouwblokomvang.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

Stand van zaken ontwikkelingsmogelijkheden intensieve veehouderij

De ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve veehouderij zijn oorspronkelijk opgenomen in de reconstructieplannen. In de interimstructuurvisie/paraplunota is dit beleid overgenomen. Dit betekent dat in verwevingsgebieden op duurzame locaties IV-bedrijven door kunnen groeien naar 2,5 ha en in de Log's tot de maat als opgenomen in de reconstructieplannen. Voor het doorgroeien naar 2,5 ha in verwevingsgebied en het doorgroeien boven de 2,5 ha in de Log'n was - tot 1 juli 2008 – goedkeuring van de provincie nodig. In de integrale bestemmingsplannen buitengebied die de laatste jaren zijn vastgesteld is bovenstaand beleid vertaald en is opgenomen dat binnenplannen met toepassing van de wijzigingsbevoegdheid de bouwblokken tot genoemde maten kunnen doorgroeien. In verwevingsgebied geldt daarbij wel het vereiste dat het om een duurzame lokatie moet gaan

Gevolgen inwerkingtreding Wro per 1 juli 2008

Met de inwerkingtreding van de Wro is het goedkeuringsvereiste vervallen. Dit betekent dat gemeenten wijzigingsplannen voor uitbreiding van bouwblokken kunnen vaststellen en deze niet meer voor goedkeuring hoeven in te sturen. Er bestaat nog wel de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen als provinciale belangen geschaad worden en verder zijn er nog de instrumenten van reactieve aanwijzing en beroep.

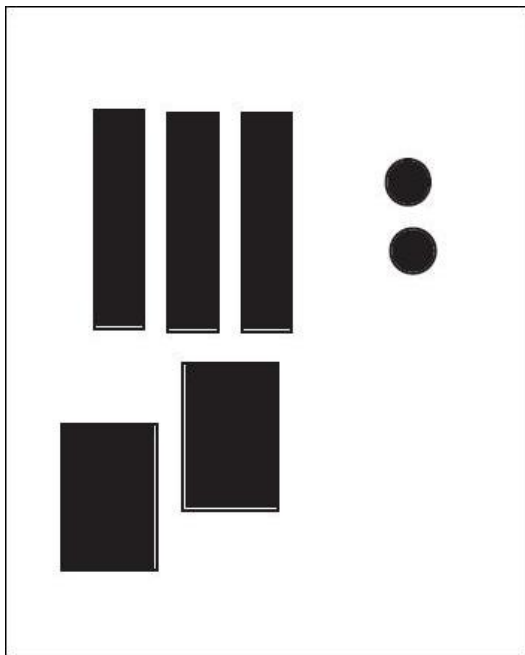
Ontwerp-verordening ruimte

In de ontwerpverordening is opgenomen dat in verwevingsgebieden op duurzame locaties een uitbreiding van het bouwblok is toegestaan tot 1,5 ha. GS kunnen een ontheffing verlenen voor een bouwblok tot 2,5 ha. In de Log's zijn de maximale maten voor bouwblokken uit de reconstructieplannen overgenomen.

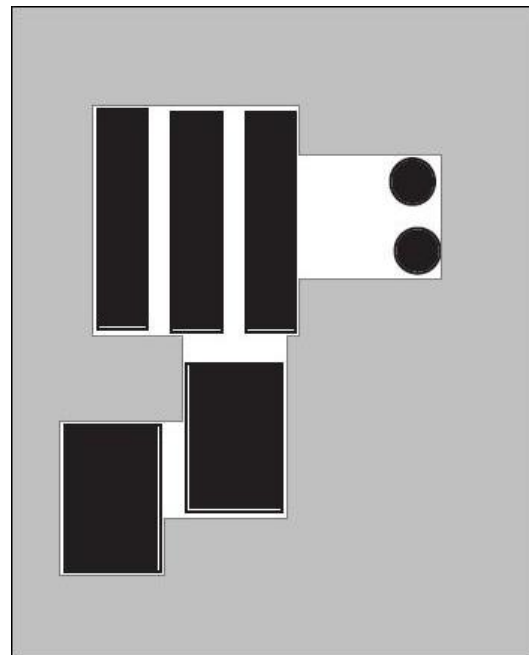
Is de regeling in de ontwerp-verordening een beleidswijziging?

De vraag is of hetgeen nu in de verordening is opgenomen een beleidswijziging betreft. Dit is niet het geval. In verwevingsgebieden kunnen nog steeds bouwblokken tot 2,5 ha ontstaan. Vóór 1 juli 2008 moesten wijzigingsvoorstellen voor die uitbreidingen goedgekeurd worden. Zoals aangegeven is dit instrument vervallen en kan er nu hooguit een zienswijze e.d. worden ingediend. Als de verordening in werking treedt moet de provincie voor bouwblokken boven de 1,5 ha ontheffing verlenen. Kortom procedureel is c.q. gaat er wel iets veranderen maar inhoudelijk niet. Ook ten aanzien van de Log's is geen sprake van beleidswijziging. Al in de reconstructieplannen stond dat een bouwblok in een Log een bouwblok "op maat" is. Dit betekent dat niet op voorhand de maximale ruimte in het bestemmingsplan kan worden opgenomen, maar dat dit via een wijzigingsplan moet worden gerealiseerd. Aan de maximale bouwblok grootte wordt in de verordening evenmin getornd.

Bijlage 5. Tekening Respecteren bestaand bouwblok en Slot op de muur.

Respecteren bestaand bouwblok.

Slot op de muur.

De linkerafbeelding geeft de ruimte weer die nog beschikbaar is bij het respecteren van het bestaande bouwblok.

Op de rechterafbeelding is geen ruimte meer om uit breiden binnen het bestaande bouwblok (grijze gedeelte). Daar is het principe 'slot op de muur' toegepast.

Bijlage 6. Regelingen en Wet- en regelgeving.

Regelingen en inzet.

Hieronder worden een overzicht gegeven van een aantal regelingen die de provincie Noord-Brabant ter beschikking heeft rondom de intensieve veehouderij. Deze regelingen ondersteunen de afwaartse beweging door ervoor te zorgen dat intensieve veehouderijbedrijven uit de extensiveringsgebieden en het stedelijk gebied verdwijnen en eventueel naar de landbouwontwikkelingsgebieden of naar duurzame locaties in de verweving worden verplaatst.

In de notitie zijn voor de Verplaatsingsregeling Intensieve Veehouderij (VIV), de Beëindigingsregeling Intensieve Veehouderij (BIV) en Ruimte voor Ruimte (RvR) de meest actuele gegevens opgenomen.

1.1 Regeling beëindiging veehouderij (RBV)

In 2000 en 2001 heeft het ministerie de Regeling Beëindiging Veehouderij(takken) opengesteld. In het kader van de RBV is in Noord-Brabant op 1.548 bedrijven de intensieve veehouderij of een tak daarvan beëindigd door de intrekking van de vergunning en het uit de markt halen van de fosfaatrechten en de daaraan gekoppelde dierrechten. Ruim tweederde van de deelnemers heeft ook gebruik gemaakt van de sloopregeling. In de provincie Noord-Brabant heeft dit geleid tot het uit de markt halen van 8,7 miljoen kilogram fosfaat en de sloop van bijna 1,8 miljoen vierkante meter staloppervlakte.

1.2 Afwaartse beweging

Bij de afwaartse beweging worden intensieve veehouderijbedrijven (IV-bedrijven) die in gevoelige gebieden (extensivering natuur/overig en het stedelijk gebied) gehuisvest zijn, verplaatst naar duurzame locaties in het verwevingsgebied en landbouwontwikkelingsgebieden of de bedrijven worden beëindigd. De uitvoering van de afwaartse beweging en de ontwikkeling van LOG's vormen één van de prominente thema's binnen de reconstructie van het landelijk gebied en zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. In dit kader hebben Gedeputeerde Staten besloten om financiële middelen in te zetten ter ondersteuning van het gemeentelijke proces om bedrijven te stimuleren om te verplaatsen of om te beëindigen. Door middel van een ontwikkeld bedrijfsvolgsysteem wordt vastgelegd in welke fase de bedrijven zich bevinden en wordt, op basis van prioriteit, actief ingezet op gebiedsgerichte maatwerkoplossingen. Op deze manier ontstaat er naast een actieve houding richting de ondernemers een inzicht ten behoeve van de monitoring per gemeente. Naast de motivatie om vanuit de reconstructieopgave de afwaartse beweging op te pakken, geldt dat de IV-bedrijven op korte termijn aan de AMvB huisvesting moeten voldoen. Om hier op in te spelen en daadkrachtig de realisatie van deze doelstelling vorm te geven wordt per gemeente of reconstructiegebied een plan van aanpak opgesteld waarin aangegeven is welke activiteiten ondernomen worden om de afwaartse beweging te realiseren op de onderdelen:

- intrekken lege vergunningen;
- prioriteren/analyseren van bedrijven;
- het actief zoeken naar maatwerkoplossingen per bedrijf.

Bij de afwaartse beweging wordt geprobeerd om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de regelgeving en lopende gebiedsprocessen waarbij de verantwoordelijkheid voor het actualiseren van de gegevens en het analyseren/zoeken van bedrijven bij de gemeenten liggen.

Wet- en Regelgeving

Hieronder worden enkele regelingen toegelicht die van toepassing zijn op de intensieve veehouderij. De regelingen zijn opgesteld naar aanleiding van een Europees, landelijk of provinciaal beleid. Per regeling wordt een update gegeven van de stand van zaken.

1.3 Reconstructiewet.

Het doel van de Reconstructiewet is al in deknoppennotitie aangegeven. De definities van de verschillende zones zijn:

Extensiveringsgebied:

Ruimtelijk begrensd gedeelte van een reconstructiegebied met het primaat wonen of natuur, waar uitbreiding, hervestiging of nieuwvestiging van in ieder geval intensieve veehouderij onmogelijk is of in het kader van de reconstructie onmogelijk zal worden gemaakt.

Verwevingsgebied:

Ruimtelijk begrensd gedeelte van een reconstructiegebied gericht op verweving van landbouw, wonen en natuur, waar hervestiging of uitbreiding van de intensieve veehouderij mogelijk is mits de ruimtelijke kwaliteit of functies van het gebied zich daartegen niet verzetten.

Landbouwontwikkelingsgebied:

Ruimtelijk begrensd gedeelte van een reconstructiegebied met het primaat landbouw, dat geheel of gedeeltelijk voorziet, of in het kader van de reconstructie zal voorzien, in de mogelijkheid tot uitbreiding, hervestiging of nieuwvestiging van intensieve veehouderij.

1.4 Wet ammoniak en veehouderij (Wav)

De wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij is op 1 mei 2007 in werking getreden. De Wav verplicht Provinciale Staten de voor ammoniak kwetsbare Ecologische Hoofdstructuur gebieden op kaart aan te wijzen. Uitbreidingsplannen van veehouderijbedrijven worden door gemeenten getoetst op de ligging van deze bedrijven binnen de 250-meterzone rondom de zeer kwetsbare gebieden. Binnen deze zones gelden zogenaamde emissieplafonds per bedrijf.

In november 2007 is de conceptkaart met kwetsbare natuurgebieden die onder de Wav gaan vallen vastgesteld en er is advies gevraagd aan reconstructie- en gebiedscommissies. Inmiddels zijn de adviezen vanuit de streek verwerkt in de ontwerpkaart. Aansluitend is vanaf 17 maart 2008 het ontwerpbesluit 6 weken ter inzage gelegd. Op basis van een integrale afweging hebben de Provinciale Staten op 3 oktober 2008 de definitieve kaart met zeer kwetsbare gebieden vastgesteld. Met het definitieve besluit wordt belangrijke natuur beschermd, maar tegelijkertijd worden economische ontwikkelingen bij minder gevoelige gebieden mogelijk, doordat bij een gedeelte van de gebieden de Wav-status vervalt. Voor circa 90% van de natuur is er niets gewijzigd en voor circa 10% van het huidige Wav-gebied (circa 7.500 ha) vervalt de Wav-status en de 250 meter beschermingszone. Het aantal bedrijven dat in de Wav zone ligt is door een wetswijziging gehalveerd, 696 bedrijven met IV liggen in de Wav-zone (per 1-1-2010, ondergrens 2,5 nge). Het gros van deze bedrijven ligt in extensiveringsgebied (519 in extensivering natuur en 101 extensivering overig), 10 liggen in stedelijk gebied en 62 in verweving.

1.5 Wet geurhinder en veehouderijen (Wgv)

Op 1 januari 2007 is de Wet geurhinder en veehouderij van kracht geworden. Gemeenten zijn door het MOLO-implementatieteam Wgv geholpen bij de ingebruikname van de Wgv. Aan dit

implementatieteam heeft de provincie een substantiële bijdrage geleverd. Daarnaast heeft provincie middels een subsidieregeling bijgedragen aan de gemeentelijke kosten voor het opstellen van een gebiedsvisie. Aan 51 van de 68 Brabantse gemeenten is een subsidiebedrag toegekend. De inspanningen van het implementatieteam hebben ervoor gezorgd dat de meerderheid van de Brabantse gemeenten een bewuste keuze heeft gemaakt met betrekking tot de door haar gewenste ruimtelijke ontwikkeling en de daarbij behorende milieunormen. Steeds is de integrale zonering leidend geweest en een overleg tussen gemeenten over milieunormen was een verplichting in de subsidieregeling. Gemeenten zijn op weg geholpen en de implementatie van de Wgv is een feit. De werkzaamheden van het implementatieteam Wgv zijn daarmee in hoofdzaak afgerond. In 2008 wordt nog enige nazorg verricht door het implementatieteam. In 2009 heeft het implementatieteam Wgv een bepalende rol gespeeld in de ontwikkeling van jurisprudentie rond het beoordelen van ruimtelijke plannen (beoordelen woon- en leefklimaat). In tegenstelling tot de oude stankcirkels blijkt dat bouwen binnen geurcontouren niet per definitie uitgesloten is.

1.6 IPPC-richtlijn

Over de toepassing van de Europese IPPC-richtlijn¹ is de afgelopen jaren veel discussie geweest. Deze richtlijn stelt eisen aan veehouderijen met meer dan 2.000 vleesvarkens, 750 zeugen of 40.000 stuks pluimvee. Nieuwe IPPC-bedrijven moeten al enige jaren voldoen aan de eisen van emissiearme stalsystemen en ze mogen ook geen belangrijke verontreiniging op de omgeving veroorzaken. Bestaande bedrijven hadden tot en met 30 oktober 2007 de mogelijkheid hun bedrijf aan te passen. In 2007 is bij milieuvergunningen van veehouderijen de eerste ervaring opgedaan met de landelijke beleidslijn IPPC in relatie tot ammoniak (Tweede Kamerstukken 2006-2007, 22343, nr. 142). Deze beleidslijn is een verdere precisering van de Brabantse handreiking IPPC-richtlijn en intensieve veehouderijen Noord-Brabant die eerder door het MOLO is opgesteld. De beleidslijn is een advies van de Staatssecretaris van VROM en geldt voor bestaande bedrijven (dus niet voor nieuwvestiging). Afhankelijk van de ligging en grootte van het bedrijf moeten aanvullende emissie beperkende maatregelen worden genomen. Deze gaan verder indien het bedrijf groot is of dichtbij kwetsbare natuur is gelegen en gaan minder ver indien het bedrijf in een omgeving ligt waar de ammoniakbelasting minder relevant is (buiten reconstructiegebieden of binnen de relatief gunstig gelegen landbouwontwikkelingsgebieden). In verband met het verstrijken van de overgangstermijn voor bestaande veehouderijen hebben gemeenten en provincie in 2007 in Noord-Brabant veel aandacht besteed aan het op orde brengen van de vergunningen.

1.7 Fijnstof en Nationaal samenwerking lucht (NSL)

Uit onderzoeken blijkt dat de veehouderij een belangrijke bron van luchtverontreiniging (met name fijnstof) is. In Brabant is de veehouderij de grootste emissiebron van fijnstof. Door een aantal veehouderijen (voornamelijk pluimvee) worden de luchtkwaliteitsnormen overschreden.

In Nederland worden de luchtkwaliteitsnormen niet overal gehaald. Om toch te kunnen ontwikkelen (bouw van onder andere wegen en woningen) is gestart met een Nationaal Samenwerkingsprogramma Lucht (NSL). Via het NSL hoeven in de toekomst niet meer alle projecten te worden getoetst, maar alleen diegene die in betekenende mate de luchtkwaliteit verslechteren. Via het NSL worden maatregelen toegepast om de luchtkwaliteit per saldo te verbeteren. Via het NSL is uitstel verkregen van de EU, uiterlijk juni 2011 moet overal voldaan worden aan de fijnstofnormen.

¹ Integrated Pollution Prevention and Control: richtlijn voor geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (96/61/EG).

Eind 2009 zal waarschijnlijk duidelijk worden welke bedrijven in de saneringsopgave komen en welke maatregelen getroffen moeten worden. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de gemeenten, zij zijn doorgaans het bevoegd gezag voor de veehouderijen. De uitvoering wordt zoveel mogelijk gekoppeld aan (natuurlijke) investeringsmomenten voor deze veehouderijen. Belangrijk is de reconstructie van het landelijk gebied en aanpassingen die een aantal bedrijven nog moeten doorvoeren in het kader van het Europese en nationale beleid. Hieronder wordt onder andere de IPPC-richtlijn, de AMvB huisvesting en de dierenwelzijneisen verstaan.

De reconstructie zet in op een versnelde bedrijfsbeëindiging van intensieve veehouderijen in extensiveringsgebieden en op verplaatsing naar duurzame locaties in de verwevingsgebieden en LOG's.

Als gevolg van de reconstructie zal de concentratie fijnstof in de extensiveringsgebieden afnemen, maar in verwevingsgebieden en LOG's kan deze toenemen als er geen maatregelen worden genomen. In de extensiveringsgebieden zal het aantal knelpunten dan ook afnemen, maar in verwevingsgebieden en LOG's kunnen nieuwe overschrijdingen van de luchtkwaliteitsnormen ontstaan. Door luchtwassers op stallen kan de emissie van fijnstof fors afnemen. In het bijzonder de toepassing van gecombineerde luchtwassers is gewenst, omdat hiermee ook de ammoniak- en geuremissie sterk afneemt. Ammoniak reageert in de lucht met nitraat en vormt zo secundair fijnstof. Minder ammoniak betekent dus ook minder secundair fijnstof. Dit secundair fijnstof levert een belangrijke bijdrage aan de nog fijnere stofdeeltjes PM_{2.5}.

1.8 Natura2000

Hoofddoelstelling van het Natura2000 netwerk is het waarborgen van de biodiversiteit in Europa. De soorten en habitattypen die onder deze verplichting vallen, moeten daarom op landelijk niveau in een 'gunstige staat van instandhouding' worden gehouden of gebracht. Nederland draagt met 162 gebieden bij aan het Natura2000 netwerk, met een totale omvang van circa een miljoen hectare (waarvan tweederde open water). In Brabant liggen er in totaal 22 Natura2000 gebieden.

Wat er nodig is voor de 'gunstige staat van instandhouding', is weergegeven in de Natura2000 doelen. Deze doelen zijn zowel op landelijk niveau als specifiek voor alle gebieden geformuleerd in de zogenaamde beheerplannen. Het totaal van al deze doelen laat zien welke bijdrage Nederland zal leveren aan het Europese netwerk van Natura2000 gebieden. Hierbij zijn zowel op landelijk als op gebiedsniveau keuzes gemaakt. De doelen moeten sturend zijn voor de bescherming en het beheer van de gebieden, maar tevens ruimte overlaten voor de concrete invulling op lokaal niveau. Bij het formuleren van de doelen op gebiedsniveau is daarom de balans tussen 'richting geven' en 'ruimte laten' een belangrijk uitgangspunt geweest.

Eind 2009 is in Brabant een convenant afgesloten. Het convenant regelt dat in de periode tot 2028 alle bedrijven vergaande emissiereducerende technieken toepassen, verder zorgt het "hand aan de kraan" principe er voor dat bedrijven alleen meer ammoniak kunnen uitstoten, mits de totale ammoniakbelasting op de Natura 2000 gebieden afneemt. Zodra zich een toename voordoet, kunnen géén vergunningen voor uitbreidingen meer worden verleend. Het Natura 2000 convenant regelt niet direct de omvang van individuele bedrijven, bedrijven dicht bij Natura 2000 gebieden kunnen echter moeilijker uitbreiden als bedrijven op grotere afstand.

1.9 AMvB huisvesting

Het Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderij (kortweg 'AMvB huisvesting') is op 1 april 2008 in werking getreden. Met dit besluit wordt invulling gegeven aan het algemene emissiebeleid voor heel Nederland. Het besluit bepaalt dat dierenverblijven, waar emissiearme huisvestingssystemen voor beschikbaar zijn, op korte termijn emissiearm moeten zijn uitgevoerd. De noodzakelijke stalaanpassingen dienen voor 1 januari 2010 gerealiseerd te zijn, óf er dient een bedrijfsontwikkelingsplan aan de gemeente voorgelegd te worden over hoe deze aanpassingen uiterlijk

voor 1 januari 2013 gerealiseerd zijn. Hiertoe bevat het besluit zogenaamde maximale emissiewaarden. Op grond van het besluit mogen alleen nog huisvestingssystemen met een emissiefactor die lager is of gelijk is aan de maximale emissiewaarde toegepast worden. Vanuit het IPO (Interprovinciaal Overleg) is in samenwerking met ministerie van VROM en vereniging van Nederlandse gemeente (VNG) het zogenaamde actieplan ammoniak opgesteld. Het actieplan biedt gemeenten handreikingen waarmee ze de betreffende bedrijven kunnen aanschrijven om hun plannen ter voldoening aan de AMvB huisvesting kenbaar te maken.

Bijlage 7.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

Voortgangsnotitie dossier luchtwassers bij intensieve veehouderijbedrijven.

1. Aanleiding.

Op 15 mei 2009 is in de Commissie R&M een quick scan m.b.t. de stand van zaken rond luchtwassers in de veehouderij besproken. Deze notitie was een reactie op vragen over dit onderwerp bij de begrotingsbehandeling in november 2008. Bij de bespreking in mei j.l. hebben GS toegezegd aan de Commissie informatie te verstrekken over de steekproef die de Servicepunten handhaving in 2009 uitvoeren naar de werking van luchtwassers en bij de jaarverslagen van Directie Ecologie aandacht te geven aan de voortgang van de handhaving en de resultaten uit het meetnet luchtkwaliteit in de Rips. Deze notitie beschrijft actuele ontwikkelingen als aanvulling op de eerder geagendeerde quick scan en gaat in op de nadere invulling van het beleid in 2010. De provincie heeft nog een bedrag van 1 miljoen euro gereserveerd staan om in 2010 de toepassing van gecombineerde luchtwassers te stimuleren. GS nemen begin 2010 een besluit over de besteding van dit bedrag.

2. Voortgang van relevante trajecten en projecten.

Hieronder worden de belangrijkste trajecten en projecten benoemd waarbij luchtzuivering via luchtwassers een belangrijke plaats inneemt.

a) Het landelijke onderzoeksprogramma voor gecombineerde luchtwassers (PGL)

Er zijn veel enkelvoudige luchtwassers voor ammoniakreductie beschikbaar; dit zijn bewezen goed werkende en presterende technieken. Via het onderzoeksprogramma PGL werken de fabrikanten van luchtwassers aan nieuwe systemen van gecombineerde luchtwassers. De aandacht gaat uit naar het verbeteren van de efficiency, verminderen van de fraudegevoeligheid en de afzet/benutting van spuiwater. Op 5 proefbedrijven (waarvan 3 in Brabant) wordt intensief gemeten en geanalyseerd of de beoogde emissiereducties (minimaal 70% voor ammoniak, fijnstof en geur) worden gehaald. De voorlopige resultaten van diverse meetprogramma's tonen aan dat de techniek om ammoniak te reduceren zeer betrouwbaar is. De reductiepercentages zijn stabiel en liggen op een hoog niveau: tot 99%. Het verwijderen van fijnstof en geur is moeilijker. De betreffende luchtwassers hebben gedurende korte perioden goede reductiepercentages voor geur en fijnstof gerealiseerd (tot 86%). Tot nu toe bleken deze prestaties niet gedurende een langere periode gehaald te worden. Één van de doelstellingen van het PGL is dat de apparatuur werkende weg wordt verbeterd. Geconstateerd moet worden dat 2 jaar na de start van het programma PGL de apparatuur nog niet constant genoeg presteert om als nieuwe techniek gecertificeerd te kunnen worden. De rol van de provincie bij dit onderzoeksprogramma is beperkt tot cofinanciering bij de realisatie van luchtwassers bij de 3 Brabantse proefbedrijven in Gemert-Bakel.

b) Meetprogramma luchtkwaliteit

Rond LOG de Rips zijn eind 2007, naast een bestaand meetstation van het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML), twee extra meetstations opgericht. De meetstations zijn bedoeld om in de komende jaren in LOG de Rips de effecten van het plaatsen van gecombineerde luchtwassers op de luchtkwaliteit in een concentratiegebied van intensieve veehouderij te kunnen volgen. In een RIVM rapport, dat in 2011 wordt verwacht, zullen de monitoring resultaten vanaf 2008 staan.

De concentratie fijnstof (PM10) is vergelijkbaar met de concentraties van de andere regionale meetstations van het LML. Op twee van de drie stations wordt echter de daggemiddelde norm van 50

ug/m³ meer dan 35 keer per jaar overschreden. Nader onderzoek is gaande naar mogelijke oorzaken van deze normoverschrijding. Een te hoge concentratie PM10 kan zijn veroorzaakt door activiteiten in het LOG, bijvoorbeeld doordat stofdeeltjes via de wind of door grondbewerking opnieuw in de lucht komen of door specifieke meteorologische omstandigheden. Een aanvullende inventarisatie van de activiteiten in het LOG zal meer inzicht geven in versturende activiteiten, die leiden tot berekende negatieve bijdragen en de mogelijk hoge concentraties op de meetlocaties. In de eerste tussenrapportage blijkt de concentratie ammoniak op de 3 meetlocaties rond het LOG duidelijk hoger dan bij de overige LML stations in Nederland.

c) Handhaving

De servicepunten handhaving (afgekort: Seph) hebben samen met de handhavingpartners (gemeenten en provincie) een steekproef opgezet waarbij de werking van luchtwassers is gecontroleerd aan de hand van een uitgebreide checklist. De resultaten daarvan zullen naar verwachting begin 2010 bekend worden. Bij 44 uitgevoerde controles bleek bijna 90% van de gecontroleerde luchtwassers in werking, maar de controles wezen uit dat de werking van luchtwassers in veel gevallen achterbleef bij de vereisten. In sommige gevallen was de wasser niet operationeel tijdens de controle of kwam de geplaatste wasser niet overeen met de specificaties in de milieuvergunning. In een aantal gevallen bleken bij controle de wassers niet geplaatst en is proces verbaal opgemaakt. Vooruitlopend op de conclusies van deze steekproef en mede op grond van signalen van handhavers, is inmiddels met handhavende instanties in Brabant afgesproken om de controle en handhaving van luchtwassers in de toekomst een hogere prioriteit te gaan geven. Dit is opgenomen binnen het speerpunt Veehouderij-/luchtkwaliteit van het Meerjarenprogramma 2010-2012 voor de Brabantse handhavingsamenwerking.

d) Gezondheid

Er is een landelijk onderzoek gestart naar de effecten van de intensieve veehouderij op de volksgezondheid. De uitkomsten zullen niet eerder dan medio 2011 beschikbaar komen. De vaststelling van bestemmingsplannen buitengebied (LOG) en de vergunningverlening aan individuele bedrijven door gemeenten kost nog geruime tijd. Gemeenten kunnen t.z.t. de uitkomsten van dat onderzoek bij hun definitieve besluitvorming over bijvoorbeeld het toestaan van nieuwvestigingen in LOG's betrekken.

De provincie Noord-Brabant ondersteunt de gemeente Gemert-Bakel bij het laten uitvoeren van een milieubelevingsonderzoek. De GGD gaat onderzoeken hoe inwoners belastende milieufactoren ervaren en hoe bezorgd zij hierover zijn in relatie tot hun gezondheid. Er komt een informatieblad 'milieubeleving' in sept. 2010 met een rapportage over de waargenomen milieufactoren, de milieubeleving en de (ervaren) gezondheid. Onderwerpen die o.a. aan bod komen zijn geluid en geur.

e) Pilot elektronische monitoring

De provincie heeft het initiatief genomen om samen met gemeente Gemert-Bakel, het ministerie van VROM, WUR, en SRE-Milieudienst een pilotproject op te zetten waarbij de controle en handhaving van de werking van luchtwassers langs elektronische weg plaatsvindt. De resultaten kunnen landelijk gebruikt worden bij het opnemen van eisen aan de werking van luchtwassers (de zgn. RAV-lijst). In januari 2010 wordt een eerste rapportage verwacht. De voorlopige resultaten zijn hoopvol. Zes van de acht bedrijven die erkende luchtwassers op de markt brengen hebben inmiddels de benodigde meetapparatuur geïnstalleerd. De twee andere bedrijven zullen dat in 2010 doen. De systemen voeren metingen uit op een aantal parameters die een betrouwbaar inzicht moeten geven in de werking van luchtwassers. Er kan redelijk betrouwbaar worden vastgesteld of een apparaat in werking is geweest en voor een deel kan daarnaast ook beoordeeld worden of het apparaat goed heeft gewerkt. De

bedrijfszekerheid en fraudegevoeligheid van deze applicaties moet nog proefondervindelijk worden vastgesteld. Na de evaluatie zal worden besloten hoe deze monitoring techniek in de gangbare praktijk wordt toegepast. Besluitvorming vindt voor een belangrijk deel plaats door het ministerie van VROM die bepaalt aan welke voorwaarden apparatuur moet voldoen om voor certificering in aanmerking te komen. De Provincie Noord-Brabant kan de plaatsing van elektronische applicaties samen met vergunningverleners en handhavende instanties stimuleren, als eis stellen bij subsidieverlening en in bepaalde gevallen bij toekomstige vergunningverlening verplicht voorschrijven.

f) Subsidieregeling gecombineerde luchtwassystemen in Gemert-Bakel

In mei/juni 2009 hadden agrarische bedrijven in Gemert-Bakel de mogelijkheid bij provincie Noord-Brabant subsidie aan te vragen voor het plaatsen van een combi-luchtwasser. Er zijn 8 aanvragen ingediend, waarvan er 6 zijn gehonoreerd. Hiervoor is een totaalbedrag van € 355.934 gereserveerd. Deze bedrijven doen na de plaatsing van de luchtwasser verplicht mee aan het pilotproject Elektronische monitoring.

g) Kennisdag luchtkwaliteit.

Op 25 november 2009 heeft de provincie Noord-Brabant aansluitend op eerdere voorlichtingsbijeenkomsten een kennisdag over luchtkwaliteit voor gemeenten georganiseerd. Er waren ongeveer 120 deelnemers. Één van de workshops ging over de techniek van luchtwassers in de veehouderij. Deze dag is benut om uitleg te geven over de werking van luchtwassers en de noodzaak van goede controle en handhaving uit te dragen naar gemeenten.

3. Geplande acties in 2010

Hieronder zijn de belangrijkste actiepunten benoemd waarbij de inzet en werking van luchtwassers centraal staat.

a) Uitwerken speerpunt Gezamenlijk Meerjarenprogramma Handhaving Noord-Brabant: Veehouderij, verbetering luchtkwaliteit. (Januari/februari 2010).

De provincie stelt een plan van aanpak op om de controle en handhaving te verbeteren. De (tussentijdse) evaluaties van de steekproef van Seph en het pilotproject elektronische monitoring worden hiervoor benut. Verbetering is bijvoorbeeld mogelijk door:

- de installatie van elektronica voor elektronische monitoring,
- een voorbeeldwerking van controles die onder bevoegdheid van de provincie vallen
- het aansturen op bestuurlijke afspraken met gemeenten over aantallen bedrijfsbezoeken e.d.
- het uitoefenen van druk via communicatie in de media, bestuurlijke overleggen e.d. om duidelijk te maken dat strengere controles nodig zijn.

Onder het speerpunt Veehouderij valt ook de implementatie van aanpassingen aan gebouwen in het kader van de AmvB-huisvesting (vereisten aan maximale uitstoot ammoniak).

b) Kennisuitwisseling

De inspanning om handhaving te faciliteren via kennisuitwisseling zal worden gecontinueerd. De resultaten van de pilot monitoring en het op te stellen plan van aanpak zullen worden geagendeerd bij hiervoor geschikte overlegfora voor handhavers, zoals het MOLO en het Servicepunt Handhaving (Seph).

c) Implementatie combiluchtwassers in LOG's

In de LOG's die de komende jaren tot ontwikkeling komen zal de provincie samen met betreffende gemeenten de plaatsing van combi-wassers bij nieuwvestiging in een LOG gaan afdwingen via

vergunningverlening en grondtransacties, en indien mogelijk stimuleren via subsidiëring. In de op te stellen LOG-contracten zullen de afspraken hieromtrent worden vastgelegd.

d) Vervolg project elektronische monitoring.

Er zijn 6 intensieve veehouderijbedrijven die in gemeente Gemert-Bakel een combi-luchtwasser plaatsen en daarbij subsidie ontvangen van de provincie op grond van de subsidieregeling in 2009. Zij hebben een verplichting mee te doen aan de pilot elektronische monitoring (zie onder 2 f). De Gemeente Gemert-Bakel registreert de meetresultaten in 2010 en 2011 en zal deze met de provincie bespreken.

e) Subsidieverlening gecombineerde luchtwassers 2010.

Het ministerie van LNV zal van 1 juni 2010 tot 15 juli 2010 een nieuwe tranche voor subsidieverlening voor een investering in gecombineerde luchtwassersystemen openstellen. LNV stelt daarvoor in 2010 een bedrag van € 5 mln beschikbaar. Bedrijven die binnen een straal van 1000 m van Natura2000-gebieden liggen, en bedrijven die kunnen aantonen dat ze al een vergunningaanvraag als bedoeld in artikel 8.1 van de Wet milieubeheer hebben lopen, krijgen bij de subsidieverlening een voorkeursbehandeling in de rangschikking.

Om voor subsidie in aanmerking te komen moeten luchtwassersystemen opgenomen zijn in de Regeling ammoniak en veehouderij. Het is nog niet duidelijk of er op 1 juni 2010 ook erkende gecombineerde luchtwassers voor de pluimveehouderij op deze lijst zullen staan. Vooralsnog zijn alleen erkende systemen voor de varkenshouderij beschikbaar. Plaatsing van gecombineerde luchtwassers bij pluimveebedrijven heeft de voorkeur aangezien de inzet van deze systemen in de pluimveehouderij meer effect hebben op de verbetering van de luchtkwaliteit (fijnstof) dan in de varkenshouderij. In de openstelling van de module gecombineerde luchtwassersystemen binnen de LNV-regeling voor 2010 krijgen pluimveebedrijven geen prioriteit boven varkensbedrijven. De Provincie Noord-Brabant heeft nog € 1 mln beschikbaar om in 2010 via een zogenaamde *top up* meer bedrijven in Noord-Brabant te laten meeprofiteren van de landelijke regeling.

Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek naar elektronische monitoring kan GS ook besluiten een deel van het nog beschikbare budget in te zetten om de voor elektronische monitoring benodigde apparatuur in luchtwassers te installeren.

f) Implementatie AMVB huisvesting en provinciale verordening in kader van Crisis- en Herstelwet en Natura 2000.

In het kader van regelgeving rond Natura 2000 hebben de provincies Noord-Brabant en Limburg een convenant gesloten met de landbouwsector. Daarin is o.a. afgesproken dat nieuwe stallen met de best beschikbare techniek voor ammoniakreductie (BBT++) worden uitgerust. De toepassing van luchtwassers is daarbij noodzakelijk.

Ook de implementatie van de AMvB huisvesting tussen 2010 en 2013 zal ertoe leiden dat nieuwe en bestaande bedrijven geconfronteerd worden met hogere eisen aan de emissiereductie. De provincie zal de effecten van de veehouderij op de Natura 2000-gebieden monitoren.

Tenslotte

Als aanvulling op de eerdere notitie in de vorm van de quick scan en deze voortgangsnotitie is het mogelijk om de Commissie R&M meer in detail te informeren. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een informatiebijeenkomst waarin deskundigen de voortgang van emissiereducerende maatregelen en de handhaving nader toelichten. Ook is het mogelijk om een werkbezoek te organiseren bij een bedrijf met luchtwasser. De Commissie kan naar aanleiding van deze voortgangsnotitie aangeven welke behoefte aan nadere informatie nog aanwezig is.

Bijlage 8.

Opgesteld door provincie Noord-Brabant.

Risico's op planschade bij het alsnog invoeren van "het slot op de muur"

Naar aanleiding van de discussie over de voortgang van de uitvoering van de reconstructie en de mogelijk noodzakelijke bijstelling van het beleid is een van de mogelijkheden het alsnog invoeren van het slot op de muur in extensiveringsgebieden. De vraag daarbij is welke financiële risico's dit met zich mee brengt in de vorm van mogelijke planschade.

Het risico op planschade is niet groot. Bij de totstandkoming van de oorspronkelijke plannen is becijferd dat er een te verwaarlozen risico is op planschade bij een verbod op uitbreiding van bebouwing. Dit heeft te maken met passieve risicoaanvaarding. Als men geruime tijd de mogelijkheid gehad heeft uitbreiding te realiseren maar dit heeft nagelaten kan men zich niet met succes beroepen op het vervallen van de mogelijkheid van uitbreiding. In feite is dit nu nog sterker aanwezig omdat men intussen 5 jaar de tijd gehad heeft het bestaande bouwblok "op te vullen". In een enkel bijzonder geval zal wellicht wel een succesvolle claim mogelijk zijn maar hier is geen inschatting naar te maken.

De planschadeclaims die op dit moment zijn ingediend, c.q. de claims die zijn toegekend lijken het bovenstaande te bevestigen. Alle ingediende claims hebben te maken met toegenomen ontwikkelingen in de Log'n. Geen enkel claim ziet op beperkingen van de mogelijkheden in extensiveringsgebied. Weliswaar zijn deze beperkingen onder het huidig beleid niet absoluut omdat het bouwblok nog opgevuld kan worden maar het feit dat het bouwblok als zodanig niet uitgebreid mag worden heeft niet tot enige claim geleid.

Bijlage 9. Rapportenlijst.

Diergezondheid en dierenwelzijn op Megabedrijven in Nederland

RDA 2008/02, 2008

<http://library.wur.nl/ebooks/minInv/rapporten/1867315.pdf>

Advies op verzoek van de TK. Betreft een analyse van de mogelijke gevolgen van de bouw van megastallen voor dierenwelzijn en diergezondheid. Het gaat in op verschillen ten aanzien van het dierenwelzijn (inclusief de diergezondheid) tussen enerzijds de bestaande zgn. gezins- of familiebedrijven en anderzijds de in de toekomst voorziene megabedrijven? Het is een rapport dat samen met de rapporten van het Milieu- en Natuur Planbureau en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu en het advies van de Raad voor het Landelijk Gebied, fundamenteel voor het Kamerdebat over megabedrijven, dat in begin 2008 plaats zou vinden.

Het megabedrijf gewogen

Publicatie RLG 08/03, maart 2008.

www.rlg.nl/adviezen/083/083.html

Advies over megabedrijven in de intensieve veehouderij.

Volksgezondheidsaspecten van veehouderijmegabedrijven in Nederland

(zoönosen en antibioticaresistentie)

Kornalijnslijper J.E., e.a., rapport 215011002, RIVM 2008

www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/215011002.pdf

Analyse van de volksgezondheidsaspecten van megastallen voor varkens en pluimvee. Focus op infectieziekten en mogelijke effecten van schaalvergroting van "gewone" bedrijven naar megabedrijven op het vóórkomen en de verspreiding van zoönosen en resistente micro-organismen.

Megastallen nader bekeken

Van der Schans, H en Hees, E. CLM Culemborg, juni 2008

www.limburg.nl/upload/pdf/PlattelandIU_LOG_megastallen_CLM.pdf

Quick-review op basis van recent verschenen rapporten van RDA, RLG en RIVM.

Milieukundige en landschappelijke aspecten van megabedrijven in de intensieve veehouderij

Van Zeijts H., e.a. Milieu- en Natuurplanbureau (MNP), Bilthoven, februari 2008

MNP-publicatienummer 500139003

www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/500139003.pdf

Het Milieu- en Natuurplanbureau heeft een analyse gemaakt van de milieukundige en landschappelijke aspecten van megabedrijven in de intensieve veehouderij.

Intensieve veehouderij en gezondheid

(overzicht van kennis over werknemers en omwonenden)

Dusseldorp A, e.a., RIVM, 2008

www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/609300006.html

Literatuurstudie naar de gezondheidseffecten van intensieve veehouderij op omwonenden en werknemers

Informatieblad Intensieve veehouderij en gezondheid (GGD, 2009)

www.ggd Kennisnet.nl/kennisnet/paginaSjablonen/raadplegen.asp?display=2&atoom=51320&atoomsrt=2&actie=2

Kennis over risico's en maatregelen om risico's te beperken.

Brief aan TK over Intensieve veehouderij en gezondheidsrisico's

29 mei 2009, minister van VWS, A. Klink

www.minvws.nl/kamerstukken/pg/2009/intensieve-veehouderij-en-gezondheidsrisicos.asp

Informeren van de TK over het beleid op het gebied van de gezondheidsrisico's van de intensieve veehouderij en informeren over de verantwoordelijkheden voor het onderwerp.

Rapport Intensieve veehouderij

Gemeente Horst aan de Maas

Meijerink, M, GGD Limburg-Noord, 2009

www.behouddeparel.nl/cmsdata/files/Rapport%20Intensieve%20veehouderij%20Gemeente%20Horst%20aan%20de%20Maas.pdf

Gezondheidseffecten voor omwonenden worden in deze rapportage besproken. Er wordt niet ingegaan op blootstellingsrisico's en gezondheidseffecten voor werknemers.

Dossier gezondheid

(bestaat met name uit artikelen/opinie)

www.vroomshoopgeenmesthoop.nl/dossier/index.php?c=Gezondheid&d=1

State of the art megabedrijven intensieve veehouderij

Rapport 105, Van der Peet G., e.a., ASG, 2008

<http://library.wur.nl/way/bestanden/clc/1867263.pdf>

Dit rapport is geschreven in opdracht van de Raad voor het Landelijk Gebied en geeft de State of the art rond megabedrijven voor varkens en pluimvee weer. Het is een quick scan over de gang van zaken rond megabedrijven.

Maatschappelijke effecten van de intensieve veehouderij

Een vergelijking van productiesystemen

Studie door Aequator, Ecorys en Witteveen&Bos in opdracht van LNV, 2008

www.limburg.nl/upload/pdf/PlattelandIU_LOG_MaatschappelijkeEffectenIV.pdf

Onderzoek naar maatschappelijke kosten en baten van de intensieve veehouderij.

Indicatoren voor dierenwelzijn en diergezondheid

Leenstra F.R. en Neijenhuis F. ASG, rapport 221, mei 2009.

www.knmvd.nl/uri/?uri=AMGATE_7364_1_TICH_R9384643869975&xsl=AMGATE_7364_1_TICH_L831967600

Rapportage die inzicht geeft over mogelijke indicatoren voor dierenwelzijn en diergezondheid. Deze indicatoren moeten worden samengesteld uit gegevens van diverse sectoren en diersoorten. In dit rapport staan per diersoort beschreven welke gegevens beschikbaar zijn en welke meetmethoden nog ontwikkeld kunnen worden.

Nota dierenwelzijn

Min. Van LNV, 2007 of 2008.

www.verantwoordeveehouderij.nl/Producten/Welzijn/NotaDierenwelzijn.pdf

Rapport van LNV over de dierenwelzijnsroute voor de komende jaren.

Cowmunity, innovatie in de melkveehouderij

Deze uitgave is een verkorte weergave van het volledige rapport:

Cowmunity. Zoektocht naar grensverleggende melkveehouderij in Nederland van de stichting Courage,

www.courage2025.nl/downloads/Cowmunity.pdf

Zoektocht naar een groter, efficiënter, maar ook beter voor boer en omgeving melkveebedrijf.

Naar een duurzame melkveehouderij

Verkenning van criteria voor duurzame(re) melkveebedrijven

Van der Schans F, e.a. CLM/Natuur en Milieu, 2005. Rapport geschreven in opdracht van de Rabobank.

www.snm.nl/pdf/0000_naar_een_duurzame_melkveehouderij_maart_2005.pdf

Onderzoek naar mogelijke criteria die hebben geleid tot een set van praktische criteria die op het melkveehouderijbedrijf goed hanteerbaar is.

Vorbij het gezinsbedrijf?

Organisatie van het agrarische bedrijf, nu en in de toekomst.

Backus, G., e.a. LEI, 2009. geschreven in opdracht Rabobank.

www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2009/2009-051.pdf

Onderzoek naar perspectieven van verschillende bedrijfstvormen.

De agrarische sector in Nederland naar 2020.

Perspectieven en onzekerheden.

Silvis, H.J. e.a. LEI 2009. Geschreven in opdracht van Ministerie LNV.

www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2009/2009-021.pdf

Wat zijn de perspectieven van de agrarische sector in Nederland tot 2020? Met welke ontwikkelingen en onzekerheden moet rekening worden gehouden en welke aandachtspunten voor het beleid vloeien daar uit voort?

Agribusiness Noord-Brabant 2009.

Westerlaken, M. van der, VDWresearch 2009. Uitgevoerd in opdracht van de Stuurgroep LIB (Landbouw Innovatie Brabant).

[www.stuurgroepplib.net/uploads/file/AgribusinessNBr2009def\(LIB19okt09\).pdf](http://www.stuurgroepplib.net/uploads/file/AgribusinessNBr2009def(LIB19okt09).pdf)

Inzicht in debetekenis van het regionale agrocomplex met een doorkijk naar de toekomst als onderbouwing voor de beleidsontwikkeling / -vernieuwing in de provincie.

Van varkenspest tot integrale gebiedsontwikkeling.

De evaluatie van de reconstructie zandgebieden. Hoofdrapport 1441.

Boonstra, F.G., Kuindersma, W., Bleumink, H., Boer, de S. & A.M.E. Groot; 15 mei 2007.

Uitgevoerd in opdracht van Ministerie van LNV.

www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterrarrapporten/AlterraRapport1441.pdf

Verwachtingen en voorlopige resultaten van de reconstructie zandgebieden.

Achtergrondrapport van de evaluatie reconstructie zandgebieden, rapport nr. 1441.1.

Boonstra, F.G., W. Kuindersma en H. Bleumink; 15 mei 2007. Uitgevoerd in opdracht van Ministerie van LNV.

www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterraraapporten/AlterraRapport1441.1.pdf

De geschiedenis van de reconstructie.

Achtergrondrapport van de evaluatie reconstructie zandgebieden, nr. 1441.2

Bleumink, H.; 6 jun 2007. Uitgevoerd in opdracht van Ministerie van LNV.

www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterraraapporten/AlterraRapport1441.2.pdf

Casestudy Peel en Maas.

Achtergrondrapport van de evaluatie reconstructie zandgebieden, nr. 1441.5.

Groot, A.M.E. & W. Kuindersma; 15 mei 2007.

www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterraraapporten/AlterraRapport1441.5.pdf

Toekomst voor de veehouderij, agenda voor een herontwerp van de sector.

Mei 2001

http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&_file_id=14084

In opdracht van de Minister van LNV opgesteld advies over de toekomst van de veehouderijsector (de hele keten) in Nederland. De denkgroep werd voorgezeten door de heer Wijffels.

Dierziektebeleid met draagvlak

Publicatie RLG 03/8, RDA 2003/08, december 2003.

http://www.rlg.nl/adviezen/038/038_1/038a.html

http://www.rlg.nl/adviezen/038/038_2/038b.html

Advies, op verzoek van de Minister van LNV, van de Raad Landelijk Gebied en de Raad voor Dieraangelegenheden over het maatschappelijk draagvlak voor het beleid aangaande de bestrijding van zeer besmettelijk dierziekten, zogenaamde A-lijst ziekten. Het advies bestaat uit twee delen:

- I. Advies;
- II. Onderbouwing van het advies.

Krassen op het landschap

Over de beleving van storende elementen

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu (Wot)

Alterra WUR en Planbureau voor de Leefomgeving.

<http://www.wotnatuurenmilieu.wur.nl/NR/rdonlyres/EBC09314-C688-4A5E-A36D-73083B0BAEBD/99111/WOtpaper12009.pdf>

Onderwerp van deze Wot-paper is werkdocument 151, Storende elementen in het landschap: welke, waar en voor wie?.

Er is onderzoek uitgevoerd naar de beleving van storende elementen in het landschap.

Hoofdvraag: deelt de Nederlandse bevolking het oordeel van de deskundigen. Het paper maakt de resultaten van het onderzoek toegankelijk.

Storende elementen in het landschap: welke, waar en voor wie?

Wot-werkdocument 151, Bijlage bij Wot-paper 1- Krassen op het landschap.

<http://www.wotnatuurenmilieu.wur.nl/NR/rdonlyres/79FF9A18-D58B-4401-AFE4-2E49DD3BEBD3/96863/WOtwerkdocument151webversie.pdf>

Onderzoeksopdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving.

De onderzoeksopdracht is een vervolg op de onderzoeken "Verrommelt het platteland onder stedelijke druk" (2004, Planbureaurapport 22) en "Verrommeling in Nederland" (2006, Wot-rapport 6). Vraagstelling voor het: Deelt de Nederlandse bevolking het oordeel van de deskundigen over storendheid van elementen in het landschap? Naast campings, windturbines en golfbanen wordt ook ingegaan op grote stallen.